

A TATAI EVANGÉLIKUS GYŰLEKEZET KÖRLEVELE

1996. Bőjt

Egy régi történet...

A keresztény egyház legnagyobb ünnepe, a keresztény ember hitének központja/lényege itt, a húsvéti történetben található. Mintegy kétmilliárd ember (Föld lakosságának egyharmada) örvendezik ezen az ünnepen, mindenki égőv, helyi szokások és vérmérséklet szerint. Mi is ünnepelünk, itt Tatán. Mégis, életünk a harmadik évezredbe görbülve, amelynek közeledtével egyre több „csodát” és félelmet élünk át; fel kell tennünk néhány kérdést.

Nem meghaladott-e a feltámadás hit?

–kérdzik sokan. Talán valami újabb kel-lene, ami jobban segíti az embert kibontakozásában. Túlságosan régi történet ez a húsvéti, valamit legalább módosítani kellene rajta. Nos ez az újítási szándék nem új... amióta létezik Krisztus Egyháza, azóta mindig vannak olyanok, akik valami módon igyekeznek „besegíteni” a húsvéti történetnél. Már az első században vitakoztak azon, vajon Krisztus valóban feltámadt testben vagy csak látszólagos volt ez is? Tényleg Isten Fia volt vagy csupán egy nagyszerű ember, akit Isten megajándékozott időlegesen csodatevő hatalommal. A kezdeti kételyek később teológiai vitákat is szültek, hiszen a hagyományos gondolati sémákba nem illett a húsvéti történet.

„Feltámadás? Ugye ebben a tiszteletes úr sem hisz?” – ismerősen cseng a kérdés a klasszikus anekdotából, melyben benne van mindannyiunk lappangó szkepticizmusa is. Már a művelt görögök is tudták a halál utáni életről, mégis bolondnak tartották Pál apostolt, amikor az a hústest feltámadásáról

szólt... Ez már a hellén gondolkodás számára is botrány volt. És mi, itt Tatán? Mi hogyan állunk ezzel a kérdéssel? Kitaloljuk a majd-leszvalahogy bizonytalan jövőbe, s ráfoglaljuk: nem is annyira lényegi kérdés ez itt a földi életben vagy...? Vagy valljuk rég előrement őseink hagyományára alapján: „hiszem a testnek a feltámadását és az örök életet.”

„Credo quia absurdum est”

Azt hiszem sokan úgy vagyunk ezzel mint ahogyan Tertullianus (Kr. u. 160-220) ógyházi apologéta (hitvédő) mondta: „hiszem, mert ez képtelenség” Egyik nagyrabecsült professzorom mondta egyik előadásában: „A Szentírást olvasó ember gyakran találkozik olyan igehelyekkel, amelyeket sehogyan sem tud sem hitével, sem tudásával megemészteni... ilyenkor érdemes arra gondolni, hogy a Szentírást a mi üdvösségünkre írta meg az Isten.” Az üdvösség pedig nagyobb és átfogóbb vonatkoztatási rendszer, mint az emberi értelem.

Miért új még mindig ez a régi történet?

Mert az Isten szeretete van benne, ami nem időhöz kötött. Mert szükséges, hogy naponta meghaljunk a bűnnek és feltámadjunk a cselekvő szeretetre, s ezt Jézus Krisztus váltsága nélkül nem lennénk képesek megtenni. Az új varázsa nem más, mint a tisztaság és az újrakezdemés lehetőségének a hétköznapi fantasztikum, ami abszurd, de mégsem az. Ebben rejlik az Isten vonzása, ami miatt a magunk felemás élete mégis harmónikus és békességes, Istenre-figyelő és termékeny szolgáló élet.

1996. Húsvétja... Az Isten elkészített újból egy lehetőséget a megújulásra. Franko Máttyás, Tatai Evangelikus Gyülekezet élj vele!

Luther nyomában...

Luther a házasságról (I.)

Az evangéliumért és a lelkiismeret szabadságáért folytatott harc Luthert kora kegyességi-deálgjának elutasításához vezette. Ezen kegyességi ideál gyakorlati termékeként széles körben elterjedt volt a házasságon kívüli élet, a kolostorok és a remetesség. Luther a következő megállapításra jutott: A régi világszemlélethől, a test és lélek dualizmusából fejlődött ki az a felfogás, mely szerint minden testi és „földi” dolog értéktelen. Az egyházi hagyomány kereste a kiutat a nemi élet és a házasság törvényen kívül helyezésétől, melybe egy téves aszkétikus gondolkodásmód által került, a házasság sacramantummal való emelésével és különösen a cölibátusról való tanítással.

Ezen tanítások és Luther korának általános gondolkodása szükségessé tettek egy gyónási sajátosságot, bonyolult, kazuisztikus, etikai rendelkezésekkel. A házásélet számára a tegaprotokosabb előírások voltak adottak, melyek betartása nehezebb lehetett, mint a szűzesség megtartása. Minden törekvés mellett, amely a házasság tisztességének megemelésére irányult, Luther fülében továbbra is ott csengett a tanítás, hogy a házasságon kívüli élet értéke-sebb, mint a házasság. A szexuális élet bűnösségét és tisztatlanságát oly módon ábrázolták, amelyben felismerhető egy téves fáradozás az Isten előtti érdemért.

Az új hang: a házasság méltósága

Luther a bűnt a megváltást és a szexualitást egész új módon látta. A méltóság felszabadító üzenetét hirdette meg, és a nemi élet és házasság feladatait. Luther szemlélete lényegében véve egész életén keresztül azonos maradt. Természetesen új szexuáletikája azokban az években, melyekben felvette a harcot a cölibátus ellen még nem volt teljesen kiforrott, és reformátori irtaiban is találhatunk időnként következetlenségeket a részletkérdésekre vonatkozóan. Mindenesetre az 1520-as évek kezdete volt az az idő, amelyben a döntések és a tisztázások megkezdődtek, bár az akkori prédikációkban és írásokban még „közpkori vonások” találhatóak meg. Luther szexualitáshoz való viszonya még nem kiegyensúlyozott: Hiányzik még a higgadt nyugalom azok után amit Luther nem sokkal korábban mint szerzetes tapasztalt meg. De a házassághoz való alapbeállítottsága már most is messze eltér attól, ami a kolostorok erkölcs-szemléletében érvényre jutott. Luther életének ebben a „viharos és kínlódásos” szakaszában sem határolta körül az emberi ösztönt, mint önálló faktort és nem tekintette kielégítését öncélúnak. Ezzel szemben már most kihirdette az új hírt, hogy a házásélet nem a nemi kapcsolat miatt romlik meg, hanem a bűn, önzés, hitetlenség és engedetlenség által. Az ösztön erejét nem az önmegtartóztatás által kell leküzdeni, sokkal

ÜNNEPI ALKALMAINK

Április 4. Csütörtök *úrvacsóra*

Istentisztelet d.u. 6 órakor

Április 5. Péntek

Istentisztelet d.u. 6 órakor

Április 7. Vasárnap

Istentisztelet de. 9 órakor, úrvacsorával

Április 8. Hétfő

Istentisztelet de. 9 órakor, úrvacsorával

ÁLLANDÓ ALKALMAINK

Csütörtökön d.u. 5 órakor *biblióra*

Pénteken

d.u. 1/2 6-kor *konfirmációs előkészítő*

1/2 7-től *ifjúsági óra*

Vasárnap de. 9 órakor Istentisztelet

ezzel párhuzamosan *gyermek bibliaórája*

Erős vár a mi Istenünk!

inkább adva van erre a házasság. Ebben a házasság egyik fontos feladata, még ha a többi feladat mellett is. A *remedium-gondolat* ábrázolásában Luther már ezen években szexuális életének központi pontjához tört elő. Luther azt hirdette, hogy a házasság, mint gyógyszer szolgál védelemként a paráznaság bűne ellen.

A prostitúció – a legitimizált erkölcstelenség

Korának egyik átká volt a nyilvános-ház. Luther is harcba szállt ellene. Legmesszebbmenőkig elítélte a prostitúciót, a paráznaságot, mivel ezeken keresztül sem az erkölcsi erkörcsokolás nem lett megszüntetve, sem azon károkat nem lehetett elhárítani, melyeknek gyökere a cölibátus követelésében voltak. Leginkább az a körülmény volt elgondolkoztató, hogy a prostitúciót nemcsak a városok és államok engedélyezték, hanem maga az egyház is elősegítette, amikor papjainak előírta a házasságon kívüliséget. Megalkotta ezzel a feltevélet a szabad viszonyokhoz való igen erős csábítás számára. Helyenként szokásban volt, hogy a papok nem megengedett kapcsolatuk miatt előjáróknak *megegyezés szerinti kártérítést* fizettek. Ezt az az alapelv tette lehetővé, mely szerint a papok házasságon kívülisége mégiscsak jobb, mint ha házások lennének. Az etikus visszás helyezett ezen szervezethez, az eltorzított felfogások és nyilvános terhek Isten törvénye elleni bűnök voltak, s égbekiáltó igazságtalanság a nővel szemben. Luther már 1520-ban követelte a nyilvánosházak bezárását. A legitimizált erkölcstelenséget nem lehet egyszerűen azzal magyarázni, hogy durva eszköz volt arra, hogy a cölibátus által megkötözött ösztönöknek szabad kielégési lehetőséget adjon. Luther szerint ez egyben bizonyos ideáloknak, tanításoknak és évszázados életfelfogásoknak a következménye volt, melyek az emberi önzés érzékiség ellen hamis eszközökkel akartak küzdeni. Ez a harc egy mindinkább kiszélesedő erkölcstelenséghez és romlottsághoz vezetett, melynek egyik megnyilvánulása volt a prostitúció, melynek bűne az érintett emberek számára szégyent jelentett és néhány ártatlan ember számára is szenvedéssel járt.

Luther látta, hogy máshol kell segítséget keresni nem a prostitúcióban. A prostitúáltak „mérgezők, gyilkosok, az ördög eszközei”. Az ösztönök kielégítésére adatott a házasság amely nem az erős ösztönök szükségzerű kielégítésére adatott, hanem egy tiszteletreméltó életforma. Aki bármilyen okból a házasság létét kétségbe vonná, az Isten törvénye és rendje ellen lép fel, mivel Isten akarata az, hogy a nemek a házasságban egyesüljenek. A házasságon belüli nemi élet sokkal inkább Istennek tetsző mint a rákényszerített házasságon kívüliség, vagy pedig a paráznaságban leélt élet.

A házasság céljáról

Már a korai középkor is sokat kúldott azzal a kérdéssel, hogy mi a házasság intézményének tulajdonképpeni oka, a *causa principalis*. Némely egyházatya fő feladatának a gyermekek nemzését tartotta, mások a nemes célt hogy a házastársak a szeretetet éljék meg a házasságban és valósítsák meg a lelki kapcsolatot. Megindoklásoként főként a Genézis két helye szolgált. Az elsőhöz kapcsolódott a házasság „természetes” értelmezése, míg a második hely a lelki értelmezésre szolgált kiindulópontként. Következésképpen végigvezetve a házasság természetes értelmezése számára megszűnt házasságnak lenni az a házasság, ahol bármilyen okból – pl. a házastársak jelentős életkörülménye miatt a szexuális kapcsolat kimaradt. A lelki jelentést hirdető szerint az ilyen házasság is érvényes és célnak megfelelő, mivel itt is támogatják egymást a házastársak és ezzel be tudják tölteni a számukra Istentől adatott feladatokat.

Luther felfogása a házasságról – ahogyan a Luther-kutatások látták

A korábban említett kérdésfeltevésből kiindulón akarták meghatározni Luther házasságról nemi életéről való felfogását. Az „érzéki-lelki” formák kell hogy szolgáljanak, mint egyszerű meghatározó szerep Luther gondolkodásmódja számára is, bár kijelentéseiben bizonyos ellentmondások megállapíthatók voltak. *A régi Luther-kutatás* uralkodó iránya alkalmazta az itt ábrázolt dualizmust Lutherre oly módon, hogy Luther ifjú éveiben a házasság szexuális beállítottságának hangsúlyozását képviselte. Amennyiben a kijelentések magyát a házasságról mint az erkölcstelenség elleni védelemnek tekintették, ezzel Luther gondolkodását etikátlannak magyarázták, mivel abban csak a házastársak nemi ösztönének kielégési eszközt látták. Különösen a korábbi, de még ezen évszázad kezdetén is Luthert úgy ábrázolták, mint „hideg és természetes” házasságfelfogás képviselőjét. Luther durva realista, aki házasságétikájában a zabolálatlan érzékiségnek semmiféle korlátot nem állít. Ez az ítélet melyet a katolikus kutatók éppenny lázasan és egybehangzóan hangoztattak, protestáns oldalon is visszahangra talált. Luther szerintük a férfi-nő kapcsolatát főleg mint szexuális vágyat tekintti, és ezt részben a kolostori élményeire lehet visszavezetni, részben pedig testi-lelki alkatára. Ennek következtében Luther számára a nemi élet nem volt más mint genitalizmus, a hús izgatása és az ördög támadása.

Más oldalról voltak olyan szerzők, akik mint egy lelki szublimált nemi morál képviselőjének tekintették, s egy olyan embert láttak benne, aki az asszony értékét és a házasság lényét egy magasabb szintre emelte. Luther a magasztos nemi erkölcs képviselője, aki a házasság alapját a férfi és nő közti lelki-harmóniában és tiszta szeretetben ismerte fel.

Az „anyag és lélek” formákat Lutherre oly módon értelmezték, hogy idősebb korában közeledett spiritualizált házasság-etikához. Ténylegesen erőszakot követ el Luther ellen az, aki ily módon akarja Luther életművét elkülöníteni a „fiatal a Lutherre” a viharokkal szorongatott szemléletét az „idős Luther” spiritualizált etoszával. Lutherra az ilyen formákat nem lehet ráhúzni, mivel ő egyáltalán nem tette fel a kérdést, hogy a férfi és a nő közötti viszony testi vagy lelki karakterű. Luther csupán azt akarja megmutatni, hogyan tudja betölteni a férfi és a nő mint nemi lény és házastárs az Istentől kapott feladatát. Ha tartósan megkísérelték Luther házasságról és nemi életéről való felfogását „lelki-teszt” fogalompar alapján felosztani, akkor itt a kutatásban nem véletlen egyéni vonásról van szó, hanem egy teológiai hagyomány következményéről, mely hagyomány egy egész korszakot meghatározott. Egészen az ún. *újabb Luther-kutatásig* szerették volna Luther szemléletét bizonyos mértékben ketté osztani, mivel nem tudták egyszerűen közös nevezőre hozni a nála talált élesen ellentétes vonásokat. A „régii” Luther-kutatás ilyen tendenciáit az elmúlt évszázad kereszténységének idealisztikus-humanisztikus felfogásával összhangban kell tekinteni. Vonásaiban Luthernél az emberi a számos nyersség és érzékiség mellett, amivel találkozhatott, kiegyenlítéséért megpróbálta felfedezni a „lelkit, szublimáltat, magasztosat”. Az ilyen jellegű törekvések számára hálás kutató területeként szolgált Luther szexuálisétikája.

Ezzel szemben az ún. új Luther-kutatás bebonyonyította, hogy Luther az embert mindig mint egységes egészet tekintette. Mint ilyet akarja az embert minden érzéki és lelki „réteggel” Isten elé (coram Deo) állítani. Luther nem szépíti az ember tulajdonosságait. Éppúgy elutasít mindenféle idealisztikus humanisztikus megváltáskísérletet, mint moralizmus mindenféle fajtáját is. Ebből kiindulva kell szexuálisétikai alapszemléletét megértenünk.

A teremtettség csodálata

Miközben Luther a szexuális történet és az ehhez való „természetes” igényeket teljes mértékben elismeri, szeretné imádatát kifejezni Isten teremtő csodájára iránt. *Az emberi test ösztöneivel és szükségleteivel nem olcsó csinálmány, hanem Isten ajándéka amelyet a lélek templomává kell szentelnünk.* A nemi ösztön az emberbe beültetett természet. Ez azért adatott neki, hogy ezzel jövődöbeli generáció létrejöttére szolgáljon. Mint olyan éppen annyira értékes és szükséges, mint például éhség és szomjazás ösztöne. Luther ugyanúgy az új ember létrejöttét is egy nagy csodának tartja, amely mögött maga a teremtő Isten áll. Ez a körülmény a nemi életnek egy különleges értéket kölcsönöz. A szexuális életet nem szabad lebecsülni, s különösen nem szabad azt bűnként megbélyegezni. Ez a teremtés szerve abban a hatalmas folyamatban, amelynek eredményeként egy új emberi élet jön létre. A pápa egyik alapvető tévedése Luther szerint éppen abban állt, hogy ő a házasságot csupán kívánásnak tartotta. Ez a felfogás vezetett ahhoz, hogy a házasság kerülendő. Luther ezzel szemben éppen ellenkező eredményre jutott: Éppen Isten eredete miatt kell, hogy az ember házasságba lépjen. Amikor Luther a nemi ösztön erejét elismeri, akkor abból a tényleges állapotból indul ki, amelyben az ember a bűnbeesés miatt találtatik. Hogy az erős ösztöneinek és az ördög támadásainak alávett ember gyengeségében sem önmagát, sem a másikat tönkre ne tegye, Isten a házasságra *feladatként* ruházta rá azt is, hogy az a bűneset elleni védelemként szolgáljon. Isten a házasságban is az emberért és az emberi együttélés védelméért munkálkodik.

Mindazok, akik Luther szexuális-moráljában csak nyers érzékiséget és remedium-elvében saját szemléletüknek meggyengülését látják, nem veszik figyelembe azt, hogy Luther számára az ösztönök kielégítése mindenkor *többet* jelentett mint egyszerű testi-biológiai folyamat. Számára ez mindenkor felelősségteljes cselekvés volt, melynél a lelkiismeret zavára kell hallgatni és az embernek fegyelmelnie kell magát. Mindennek-lőtt éppen ennél szükséges van az embernek a hitre és az isteni kegyelemre.

A házasság, mint Isten jó és kegyelmes adománya

Ahelyett, hogy a szexuális életet és a házasságot kárthatná Luther, mindkettőt Isten kegyelme alá veti és ezeknél is a tekintet Kristusra irányítja. A nemiség és természetes funkciói Isten teremtettsége, melyekkel nagy feladatokat tölt be. Ezen szemlélet alapja Luther számára nehéz harcokban nyert evangéliumi hitfelfogása volt, mellyel szétértőre a skolasztikus tradíciókat, és egyházi tanításokat. A hit számára a materiális, nemi és földi is tiszta és szent. Ezek a szent Isten kezének művei. Ezekkel szemben minden saját cselekedetre alapozott lelki vagy akár egyházi is csupán bűn és bemocskolás. *A szexus nem azáltal lesz megszenitelt, hogy lemondank róla és a házasságot sem a szentséggé tétele teszi szentté, hanem mindkettő Isten kegyelme által szentelődik meg.* Bizonyára erősen érezte Luther a gonosz munkálkodását mint Isten jó teremtettségének elrontóját. Ténykedése ellen sem a házasság sem a nemi élet nem élvez védelmet. Mindkettő ki van téve az ördög támadásának. Benne és érte harcolni kell. A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogyan látta Luther ezt a harcot mindkét fronton a házasságban.”

(A „Harangszó” pünkösdi számában a *válás kérdéséről* olvashatunk Lutemél.)

Fenti részletek Franko Mátyás: *A házasságfelfogás teológiai történeti alakulása Jézustól Lutherig* c. dolgozat „A szexuális élet új ethosza Luthernél” c. fejezetéből valók. Készült: 1991. Bielefeld